

Stanislovas Sajauskas

Lito istorija

KNYGŲ SERIJA + LIETUVA +

Stanislovas Sajauskas

Lito istorija

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras
Vilnius, 2017

100 Atkurtai
Lietuvai

Dėkojame

Lietuvos bankui, suteikusiam galimybę spausdinti
lietuviškų pinigų nuotraukas.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma,
viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių
tinklais internete, platinti jo kopijas – parduoti, nuomoti,
teikti panašiai, be autoriaus sutikimo illeisti ir versti.
Taip pat draudžiama iš kūrinių, esančių bibliotekose,
mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose,
viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių
tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Stanislovas Sajauskas, 2017

© Albertas Broga, apipavidalinimas, 2017

© Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017

ISBN 978-5-420-01791-3

Marijampolės Petro Krėščiūno
viešoji biblioteka (Vytauto g. 20)
informacijos skyrius Nr. 70
Invent. Nr. 18/477

Turinys

Apie autorių / 7

Pratarmė / 9

Pirmasis lito istorijos etapas / 9

- I. Lietuvos valstybingumo pradžia / 9
- II. Lito proistorė. Auksiniai ir skatikai / 11
- III. Lito gimimas / 22
 - 1922 m. rugsėjo 10 d. laikinieji litų banknotai / 22
 - 1922 m. lapkričio 16 d. nuolatiniai litų banknotai / 29
 - Lietuviškų banknotų tobulinimo keliai / 34
 - Jubiliejinis 10-ies litų banknotas / 42
 - Naujas litų istorijos etapas – monetos / 44
- IV. Kauno monetų kalykla / 48
- V. Lietuvos banko rūmai Kaune / 53
- VI. Lietuvos sovietinės okupacijos padariniai litui / 56

Antrasis lito istorijos etapas / 61

- VII. Nepriklausomos Lietuvos ir lito atgimimas / 61
 - Talonai – Lietuvos pinigai / 63
 - Atgimtų litų banknotai / 66
 - Pirmosios litų monetos atkurtojoje nepriklausomoje Lietuvoje / 77
 - Smulkieji Lietuvos banko banknotai / 79
 - Lietuvos banko Pinigų projektavimo ir gamybos komisija / 80
 - Lietuvos monetų kalykla / 82
- VIII. Pirmosios proginės monetos / 85
 - Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio per Atlantą 60-osioms metinėms / 85
 - Popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymo Lietuvoje proga / 86
 - Pasaulio lietuvių dainų šventės proga / 87
 - Penktųjų Pasaulio lietuvių sporto žaidynių proga / 87
- IX. Pirmosios *proof* kokybės sidabro monetos / 89
 - Nepasisekusi *proof* kokybės moneta / 89
 - Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo penkmečiui / 90
 - 1991 m. Sausio 13-ajai paminėti / 90
- X. Asmenybėms skirtų monetų programa / 92
 - Lietuvos valdovai / 92
 - Karaliui Mindaugui / 92
 - Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Gediminui / 93

Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Algirdui / 94

Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Kęstučiui / 94

Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vytautui / 95

Valstybei, Bažnyčiai, menui nusipelnusiems asmenims / 97

Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 120-osioms gimimo metinėms / 97

Adomo Mickevičiaus 200-osioms gimimo metinėms / 98

Vincui Kudirkai / 99

Motiejaus Valančiaus 200-osioms gimimo metinėms / 100

Jono Basanavičiaus 150-osioms gimimo metinėms / 102

Šventosios Romos kardinolui Vincentui Sladkevičiui / 103

Šv. Kazimiero 550-osioms gimimo metinėms / 104

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės 150-osioms gimimo metinėms / 106

Maironio (Jono Mačiulio) 150-osioms gimimo metinėms / 106

Kristijono Donelaičio 300-osioms gimimo metinėms / 107

XI. Proginų (jubiliejinių) kolekcinių *proof* kokybės monetų programa / 108

Pirmosios lietuviškos knygos 450-osioms metinėms / 108

Karaimų ir totorių įsikūrimo Lietuvoje 600-osioms metinėms / 110

Lietuvos banko ir lito 75-erių metų sukakčiai / 112

Baltijos kelio 10-mečiui / 112

Kazimiero Semenavičiaus veikalo *Didysis artilerijos menas* išleidimo 350-osioms metinėms / 114

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 10-mečiui / 115

Naujam tūkstantmečiui / 116

Mindaugo karūnavimo 750-osioms metinėms / 117

Vilniaus universiteto 425-erių metų sukakčiai / 118

Pirmojo Lietuvos Statuto 475-erių metų sukakčiai / 121

Lietuvos nacionalinio muziejaus 150-osioms metinėms / 122

Didžiojo Vilniaus seimo 100-osioms metinėms / 124

1831 m. sukilimui ir jos herojės Emilijos Pliaterytės

200-osioms gimimo metinėms / 126

Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečiui / 126

2009 metų Europos kultūros sostinei Vilniui / 128

- Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai / 129
- Dionizo Poškos Baublių 200 metų sukakčiai / 131
- 1863–1864 metų sukilimo 150 metų sukakčiai / 132
- Lietuvos sąjūdžio įkūrimo 25-mečiui / 133
- Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai / 135
- Žemaitijos krikšto 600 metų sukakčiai / 136
- Pirmojo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapio išleidimo 400 metų sukakčiai / 137
- Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo 25-mečiui / 139
- Baltijos kelio 25-mečiui / 140
- Oršos mūšio 500 metų sukakčiai / 141
- xii. Lietuvos istorijos ir architektūros paminklų programa / 142
- Lietuvos pilys / 142
- Trakų salos pilis / 142
- Medininkų pilis / 144
- Panemunės pilis / 145
- Kauno pilis / 146
- Biržų pilis / 148
- Vilniaus Aukštutinė (Gedimino) pilis / 150
- Bažnyčios, vienuolynai, rūmai / 152
- Vilniaus katedra / 152
- Pažaislio kamaldulių vienuolyno ansamblis / 154
- Tytuvėnų vienuolyno ansamblis / 156
- Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmai / 157
- xiii. Lietuvos miestų programa / 159
- Vilnius / 159
- Kaunas / 161
- Klaipėda / 163
- xiv. UNESCO pasaulio kultūros paveldo programa / 166
- Kuršių nerija / 166
- Kernavė / 168
- xv. Olimpinių žaidynių programa / 169
- XXVI olimpinės žaidynės Atlantoje / 171
- XXVII olimpinės žaidynės Sidnėjyje / 172
- XXVIII olimpinės žaidynės Atėnuose / 173
- XXIX olimpinės žaidynės Pekine / 173
- XXX olimpinės žaidynės Londone / 174
- xvi. Tarptautinės programos / 175
- Programa *Pasaulio vaikai* (UNICEF) / 175
- Mažiausia aukso moneta. Aukso istorija* / 176
- Monetų kalyba / 176
- Aukso pjūvis / 177
- Programa *Išsaugokime gamtą: liepsnotoji pelėda* / 179
- Programa *Europa. Europos kultūros paveldas* (UNESCO) / 180
- Kryždirbystė / 180
- xvii. Gamtos apsaugos programa / 182
- Lūsis / 182
- Kamanė / 183
- Lietuvinė naktižiedė / 184
- Vijūnas / 184
- Balinis vėžlys / 185
- xviii. Programa *Lietuvos kultūra* / 186
- Muzika / 186
- Teatras / 187
- Dailė / 189
- Kinas / 190
- xix. Programa *Lietuvos mokslas* / 192
- Širdies chirurgija / 192
- Baltistika / 193
- xx. Įvairios kolekcinų monetų temos / 194
- Krepšinis / 194
- Lietuvos kurortai / 196
- Gamtos ir žmogaus kūriniai / 197
- Forma / 198
- xxi. Lito epochos pabaiga – eurai / 198
- xxii. Lietuvos pinigai – saugotinas kultūros paveldas / 200
- Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus Kaune / 200
- Lietuvos banko Pinigų muziejus Vilniuje / 202
- Lietuvos nacionalinis muziejus / 205
- Numizmatas Domininkas Kaubrys ir jo Numizmatikos kabinetas Druskininkuose / 206
- Lietuvos Respublikos monetų autoriai / 210
- Literatūra / 212
- Santrumpos / 214
- Informacijos pateikėjų inicialai / 214
- Iliustracijų šaltiniai / 214
- Fotografijų autoriai / 215

Stanislovas Sajauskas (gimė 1946 m. Jungėnų kaime, Kalvarijos vlsč., Marijampolės apskr.), inžinierius, išradėjas, numizmatas. Kauno technologijos universiteto profesorius, Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus numizmatas, mokslo žurnalo *Pinigų studijos* redakcinės kolegijos narys, Lietuvos banko Pinigų projektavimo ir gamybos komisijos konsultantas, tarptautinio konkurso *Coin Constellation (Monetų žvaigždynas)* žiuri narys, monografijų ir numizmatikos knygų, 70 išradimų autorius.

1963 m. baigęs Marijampolės IV vidurinę mokyklą (dab. Petro Armino pagrindinė mokykla) iki 1968 m. studijavo Kauno politechnikos institute (dab. Kauno technologijos universitetas) ir įgijo elektronikos

inžinieriaus specialybę. 1968 m. pradėjo dirbti šio instituto Prof. Kazimiero Baršausko probleminėje ultragarso laboratorijoje – atliko mokslinius tyrimus ultragarsinės defektoskopijos, akustooptikos ir holografijos srityse. 1975 m. apgynė technikos mokslų kandidato (dab. daktaro) disertaciją, 1994 m. tapo habilituotu daktaru, 1996–2011 m. buvo Elektronikos inžinerijos katedros profesorius ir vyriausiasis mokslo darbuotojas. Parašė keturias monografijas apie ultragarsą. Už mokslinį darbą *Ultragarso laukų matavimo ir vizualizavimo metodų tyrimai* profesoriui 1998 m. skirta Lietuvos mokslų akademijos Kazimiero Baršausko premija. Kitas profesoriaus veiklos baras – numizmatika ir heraldika. Nuo 1994 m. greta pagrindinių pareigų ėjo ir Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus numizmatikos rinkinių saugotojo pareigas. Tyrinėjo lietuviškas monetas, jų legendas, heraldiką. Šiomis temomis parašė arba parengė devynias knygas: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika* (su D. Kaubriu, I t. – 1993 m., II t. – 2006 m.), *Lietuvos valstybinės heraldikos raida* (su V. Poviliūnu, 1998 m.), *Mažieji Lietuvos istorijos paminklai* (su J. Abdulskyte ir R. Verkeliene, 1999 m.), *Lietuvos monetos=Lithuanian coins* (su A. Dulkiu ir J. Galkumi, 2007 m.), *Lietuvos lobiai* (su M. Michelbertu ir kt., 2007 m.), *Vytis: istorija ir dailė=The Knight: history and art* (su I. Narbutu ir B. Žaliaduoniene, 2009 m.), *Domininko Kaubrio lietuviškų pinigų kolekcija* (2010 m.), *Pinigų istorija* (2011, 2015 m.). Už numizmatikos knygas Lietuvos bankas ir Lietuvos mokslų akademija profesorį 1998 ir 2008 m. paskelbė Vlodo Jurgučio premijos laureatu.

Sumanymas parašyti LITO istoriją kilo tuomet, kai ši istorija pasibaigė. Lietuva, 1990 m. kovo 11 d. paskelbusi apie savo Laisvę ir Nepriklausomybę, 1991 m. sausio 13 d. gindama Vilniaus televizijos bokštą ir 1991 m. rugpjūčio 30 d. – Lietuvos sienas Medininkų pasienio poste, visam pasauliui parodė savo taikius siekius ir ryžtą priešintis Sovietų Sąjungos agresijai. Po 1991 m. Rugpjūčio pučo Maskvoje Lietuva viso pasaulio demokratinių valstybių buvo pripažinta *de jure*, tapo Jungtinių Tautų nare, 2004 m. – Europos Sąjungos visateise nare ir buvo priimta į gynybinį NATO aljansą. Teikdama prašymą priimti į šias organizacijas, Lietuva tikėjosi būti apsaugota nuo karinės agresijos, energetinės ir ekonominės blokados, tačiau kartu prisiėmė įsipareigojimus prisidėti prie NATO gynybinės galios palaikymo, integruotis į Europos Sąjungos ekonominę erdvę, stiprinti savąją. Vienas svarbiausių Lietuvos įsipareigojimų ekonomikos ir finansų srityje buvo sumažinti savo valiutos (lito) infliaciją iki *Mastrichto sutartyje* nustatyto lygio ir prisijungti prie bendros Europos Sąjungos valiutos – euro. Taip 2015 m. sausio 1 d. Lietuva buvo priimta į euro zoną 19-ąja nare, o jos valiuta tapo EURAS.

Litas, kurio istorija tiesiogiai siejasi su dviem Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiais, apimančiais 1922–1940 ir 1992–2015 metus, o pavadinimas – su Lietuvos vardu, piliečių sąmonėje išlieka kaip tautinė ir stabiliausia valiuta. Suprantama, kiekvienam lietuviui litas sukelia šiltus jausmus, žadina nostalgiją. Dar labiau būtų pasigesta lito, jei Europos Sąjungos ekonomika sušlubuotų, o euras neatlaikytų numatytų išbandymų. Kita vertus, euro įvedimas parodo Lietuvos ryžtą, nesidairant į šalį ir nesigręžiojant atgal, žengti Vakarų Europos keliu. Nuo 2015 m. lietuviškos euro monetos, paženklintos valstybiniu herbų *Vyčiu* ir lietuvišku valstybės vardu *LIETUVA*, gerąją žinią apie mūsų šalį skleis ne tik Vakarų Europai, bet ir pasauliui.

Ši istorija, sudėta į knygą, žodžiais ir vaizdais primins reikšmingą lietuviško lito kelią nuo okupacinio laikotarpio ostmarkių iki dabartinių eurų, jo reikšmę mūsų valstybės istorijai, ekonomikai, visuomenei. Be to, lito istorija siejasi su Lietuvos banko bei Monetų kalyklos, 1936–1939 m. veikusios Kaune, o nuo 1990 m. – Vilniuje, veikla.

KNYGŲ SERIJA • **LIEČIIVA** •

Stanislovas Sajauskas

Lito istorija

Redaktorai *Ramutė Dragenytė*
ir *Mindaugas Karaciejus*

Dailininkas *Albertas Broga*

Maketavo *Darius Šimkūnas*

Iliustracijas spaudai parengė *Laima Gelčiūtė*

2017 10 18, 19,87 apsk. leid. I. Tiražas 1000 egz.

Mokslų ir enciklopedijų leidybos centras,

L. Asanavičiūtės g. 23, LT-04315 Vilnius, www.melc.lt.

Spaudė STANDARTŲ spaustuvė.

S. Dariaus ir S. Gireno g. 39, LT-02189 Vilnius

K 336.74(474.5)(091)

5a-79

1000

A045.

1000

VIENNA
TURI
GRAM
AU

